

М. Стріха, заступник міністра освіти і науки України:

«...На початку лютого Литовську Республіку відвідала представницька українська урядова делегація на чолі з міністром Кабінету Міністрів України Г. Онищенко. У ході зустрічей з Президентом Литви Д. Грібаускайте, керівниками уряду та сейму Литовської Республіки, представниками експертних середовищ члени делегації мали змогу отримати вичерпну інформацію про підготовку Литви до вступу в Європейський Союз. А також про те, які саме переваги має невелика балтійська країна від членства в ЄС. <...> Зрозуміло, що полем інтересів автора цих рядків було, насамперед, те, що дала євроінтеграція литовській науці. Ця тема обговорювалася під час зустрічей із заступником міністра освіти і науки Литви Р. Вайткусом (відомим хіміком, президентом Литовського хімічного товариства), з попереднім міністром освіти і науки Г. Степонавічюсом, нарешті, із всесвітньовідомим литовським фізиком С. Ашмонтасом.

Отже, **упродовж минулого десятиліття Литва здійснила достатньо глибоку реформу у сфері організації своєї науки.** Литовську академію наук було перетворено на престижний клуб провідних учених (хоч державну підтримку під певні функції, серед яких до найважливіших належить і популяризація науки, вона зберегла). Натомість установи академії було передано в підпорядкування Міністерства освіти і науки. Тут їх було поділено на три категорії. Частина з них продовжує існування в попередньому форматі. Частина було укрупнено (так, на базі трьох інститутів фізичного профілю утворено потужний Центр фізичних наук і технологій). Частина (йдеться про менш потужні установи) передано в підпорядкування університетам.

До речі, державних університетів у Литві – лише 14 (плюс іще 8 приватних). Звісно, населення цієї країни – лише 2,9 мільйона. Але й з урахуванням цього університетів там на душу населення вдвічі менше, ніж у нас. Причина проста – новий державний університет у Литві можна заснувати, лишень внівши зміни до закону.

Зате дослідників у країні – 9000, і це на душу населення вже більше, ніж в Україні. Науковий бюджет Литви – 60 млн євро (на спільну європейську валюту литовці перейшли з 1 січня, хоч досі в паралельному обігові на перехідний період залишаються й традиційні лити). Якщо помножити цю цифру на сьогоднішній курс гривні, то вийде сума, що складає приблизно третину наукового бюджету України (де дослідників в абсолютних цифрах усе ще на порядок більше). Отже, кожен литовський

учений забезпечений щонайменше втричі краще від свого українського колеги...

Та й можливостей отримувати фінансування у нього декілька. Наукові установи й університети мають базове фінансування, яке залежить від результатів їхньої атестації (до уваги беруться речі загальноприйняті: кількість статей у реферованих журналах, патентів, комерціалізованих технологій тощо, але окремі критерії розроблено при цьому для 6 груп наукових галузей). На це фінансування припадає приблизно половина бюджету пересічної наукової установи. Другу складають гранти: від Національної наукової ради (аналогу нашого Фонду фундаментальних досліджень), від спеціальної агенції, утвореної спільно Міносвіти й Мінекономіки (у сфері прикладних розробок), від європейської програми «Горизонт-2020».

До речі, на початку реформи базове фінансування складало тут 90 %, на грантове припадало близько 10 %. Нинішнє співвідношення 50:50 литовці наразі вважають оптимальним і змінювати його не збираються. Але слід наголосити: цього співвідношення вони досягли, суттєво збільшивши кошти на гранти (і залишивши приблизно незмінним базове фінансування).

До інших новацій належить скасування успадкованого від СРСР ступеня доктора наук (хоч ефективність цього кроку різні мої співрозмовники оцінювали по-різному). Тож нині литовський учений може отримати тільки ступінь доктора філософії. Вчених звань у країні немає. Професор є тільки посадою, критерії для обіймання якої кожен університет встановлює власні. Скажімо, в історичному Вільнюському університеті вони дуже жорсткі: щоб стати професором, треба, крім усього, мати досвід керівництва науковим європейським проектом...

Зрозуміло, що литовська реформа (як і будь-яка реформа) викликала неоднозначне ставлення. Але навіть професор С. Ашмонтас (який унаслідок реформи втратив посаду директора Інституту фізики напівпровідників, ставши просто завідувачем відділу електроніки створеного Центру фізичних наук) погоджується: нова система зараз працює ефективніше від старої.

Інтерес до наукової співпраці з Україною в Литві величезний. Річ у тому, що самотужки литовцям змагатися за європейські гранти складно. А ось разом з українцями (які цього року отримують у «Горизонт-2020» ті ж права, що й учасники з ЄС) їх шанси суттєво підвищуються. Тому за пропозицією Міністерства освіти і науки України до протоколу засідання українсько-литовської Комісії з євроінтеграції було включено положення про важливість співпраці учених двох країн у рамках програми ЄС «Горизонт-2020».

У ході зустрічі з Р. Вайткусом було досягнуто домовленості про стажування коштом литовської сторони українських експертів – з метою отримання вичерпної інформації про деталі реформи в науковій сфері, здійсненої в Литві упродовж останнього десятиліття, та про прийняття Литвою на навчання українських студентів, евакуйованих з окупованої частини Донецької і Луганської областей (добір має бути здійснено українською стороною в рамках квот, встановлених литовцями). <...> Маленька Литва є справжнім другом України. Це відчувалося і під час зустрічей з колегами, і в школі, де навчаються евакуйовані юні українці, і під час півгодинного неймовірного за відвертістю спічу Д. Грібаускайте перед членами української делегації. Його лейтмотивом було: «Ви проспали 25 років. Нині ви повинні боротися й робити реформи. Ви навчитеся – вас навчить Путін».

Тому дуже важливо, щоб наша наукова спільнота терміново переорієнтувалася на перспективну співпрацю зі справжніми друзями. Адже наше наукове майбутнє визначатиме програма «Горизонт-2020», а не притрушені отруйним російським нафталіном структури пострадянського простору» *(Стріха М. Литва наукова. Литва європейська // Світ (<http://goo.gl/fifuLT>). – 2015. – № 5–6 (лютий)).*